

КОРАН. СУРА VIII: ЗДОБИЧ

МЕДИНСЬКА, 75 АЯТІВ

Переклад з арабської¹ та коментарі В.С. Рибалкіна

ВІМ'Я Аллаха, Всемилоствого, Всемилосердного!

1. Вони запитують тебе щодо [розподілу] здобичі. Відповідай: «Здобич належить Аллаху та посланцю. Тож побійтеся Аллаха, лагодьте поміж собою, будьте покірними Аллахові та Його посланцю, якщо ви – віруючі».

2. Віруючі – це тільки ті, чії серця переповнюються страхом при згадці Аллаха; коли їм промовляють Його аяти, у них примножується віра; ті, хто сподівається на свого Господа;

3. ті, хто вистоює молитву і витрачає на пожертву з того, що Ми дали їм у долю.

4. Вони і є істинно віруючі. Для них призначено вищі щабелі у їхнього Господа, помилування і щедра доля.

5. Коли Господь твій повелів тобі залишити свій дім задля істини, хоча дехто з віруючих був проти цього,

6. вони почали сперечатися з тобою щодо істини, коли вона стала очевидною, нібито їх штовхали на [вірну] смерть, неначе вони навіч бачать її.

7. [Згадайте], як Аллах обіцяв вам, що один із двох [ворожих] загонів буде вашим. І ви зажадали, щоб вам дістався неозброєний. Аллах же бажає встановити істину Своїми словами і знищити вщент невірних,

8. щоб затвердити істину і викоринити неправду, якщо навіть грішникам це не по душі.

9. [Згадайте], як ви звернулися по допомогу до Господа свого, і Він відповів вам: «Я підтримаю вас тисячею ангелів – одним за іншим».

10. Аллах зробив це лише заради доброї звістки, аби нею заспокоїлися ваші серця. Адже допомога тільки від Аллаха; воістину, Аллах – Великий, Всемудрий.

11. [Згадайте], як Аллах наслав на вас дрімоту як захист від Нього й дощем з неба, щоб очистити вас нею, витурити від вас гидоту шайтана, вселити у ваші серця мужність і зміцнити нею вашу стійкість.

12. [Згадай, Мухаммаде], як твій Господь вселив ангелам: «Воістину, Я – з

вами. Тож підтримайте тих, хто увірував! Я посию страх у серцях тих, хто не увірував. Так січіть же їм голови й відрубуйте всі пальці

13. [у помсту] за те, що вони ухилилися від Аллаха та Його Посланника». Адже Аллах сильний у покаранні.

14. Саме так! Скуштуйте ж його на цьому світі, а [на тому світі] для невірних – покарання вогнем.

15. О ви, хто увірував! Зустрівши вічна-віч натовп невірних, не обертайтеся на втечу.

16. А ті, хто в той день повернуться спиною до невірних, якщо не розвертаються для бою або для воз'єднання з [іншим] загonom, викликають на себе гнів Аллаха. Притулком для них стане геєна. Кепська така доля!

17. Не ви вбивали невірних, а Аллах убивав їх. Не ти кинув, коли кидав, а Аллах кинув, щоб надійно випробувати віруючих доброму іспитові від Себе. Воістину, Аллах – усе чує, все знає.

18. Отож-бо! Отак Аллах зводить нанівець підступи невірних.

19. Якщо ви благали про перемогу, то перемога вже прийшла до вас. Коли ви відкинете невір'я, так буде краще для вас. Якщо ж ви знову повернетесь, то й Ми повернемося до вас. І вам анітрохи не допоможе ваш натовп, дарма що він величезний. Адже Аллах – на боці віруючих.

20. О ви, хто увірував! Коріться Аллахові та Його Посланникові і не відвертайтеся від нього, коли ви слухаєте.

21. Не уподібнюйтеся тим, хто говорив: «Ми чули», – а самі не слухають.

22. Найгірші з істот перед Аллахом – це глухі, німі, котрі не розуміють.

23. Якби бачив Аллах у них що-небудь добре, Він дарував би їм здатність чути. Та навіть якщо Він дарував би їм можливість чути, вони вперто відвернулися б.

24. О ви, хто увірував! Коріться Аллахові та Посланникові, коли він призиває вас до того, що дарує вам [вічне] життя. Знайте, що Аллах стоїть між людиною та її серцем і що ви постанете перед Ним.

25. Побійтеся випробувань, які випа-
дуть тільки тим із вас, хто грішив. І знайте,
що Аллах суворий у покаранні.

26. Згадайте, коли вас було мало, ви
були приниженими на землі і боялися, що
вороги схоплять вас. Аллах же дав вам
пристановище, підтримав вас Своєю до-
помогою й дарував вам блага, – може, ви
будете вдячними.

27. О ви, хто увірував! Не зраджуйте
Аллахові й Посланникові, виправдовуйте
довіру в тому, що довірено вам.

28. Знайте, що ваше майно і ваші
діти – іспит для вас і що в Аллаха – велика
винагорода.

29. О ви, хто увірував! Якщо ви бого-
боязливі, Аллах дасть вам здатність роз-
різнати², простить вам ваші провини й
відпустить [гріхи] – адже Аллах – Владика
великої милості.

30. Згадай, [Мухаммаде], як лисичи-
ли невіруючі, щоби заточити тебе, убити
або вигнати. Вони плели інтриги, та Аллах
руйнував їх – бо Аллах найвправніший із
хитрунів.

31. Коли їм возвіщаються Наші зна-
мення, вони говорять: «Ми вже чули все
це колись. Якби ми захотіли, то сказали
б таке саме. Усе це – тільки легенди пра-
давні!»

32. [Згадай, Мухаммаде], як вони ска-
зали: О Боже! Якщо це³ – істина від Тебе,
то врази нас градом з каміння з неба або
жорстоко покарай нас!»

33. Але Аллах каратиме їх, коли ти се-
ред них. Аллах не стане карати їх тоді,
коли вони молять про прощення.

34. Та чому ж Аллах не каратиме їх, коли
вони не пускають до Заборонної мечеті,
не будучи її стражами? Її стражі – тільки
богобоязливі, але більшість з них не знає
про це.

35. А молитва їх при храмі була лише
свистом і тріском. Тож скуштуйте муки за
те, що ви були невіруючими.

36. Невіруючі витрачають своє майно на
те, щоб збити [віруючих] зі шляху Аллаха, і
вони витратять усе. Далі вони пошкодують
про це, потім їх буде переможено. Тих, хто
не увірував, буде зібрано в пеклі,

37. щоб Аллах відокремив грішного від
доброго, звалив грішників [докупи] одного
на іншого, зібрав їх усіх разом і помістив у
пеклі. Саме вони – ті, хто зазнав збитку.

38. Скажи, [Мухаммаде], невірним, що
якщо вони утримаються, то їм буде про-
щено їхні минулі гріхи. Якщо ж вони знову
повернуться⁴, то вже за давніх часів були
покарані⁵ древні покоління.

39. Боріться з невірними, допоки вони
не перестануть спокушати і поки вони не
поклоняться тільки Аллахові. Якщо ж
вони спокушатимуть і надалі, то Аллах ба-
чить, що вони роблять.

40. Якщо ж невіруючі не облишать, то
щоб ви знали: Аллах – ваш заступник.
Прекрасний Він покровитель і прекрас-
ний заступник!

41. Знайте, якщо ви захопили здобич,
то її п'ята частина належить Аллахові, По-
сланникові, родичам, сиротам, біднякам
і подорожанам, якщо [тільки] ви віруєте
в Аллаха й у те, що Ми послали рабу На-
шому⁶ у день розрізнення⁷, у день, коли
зійшлися дві раті. Адже Аллах – над усім
сущим Владика.

42. [Згадайте], як ви знаходилися на
ближній стороні⁸, а вони – на далекій сто-
роні, а караван⁹ був нижче вас. І якби ви
домовилися, то не дійшли б згоди щодо
часу [битви]. Однак [вона відбулася], щоб
Аллах здійснив справу, якій було призна-
чено здійснитися, аби точно загинув той,
хто загинув, і щоб точно залишився жити
той, хто залишиться в живих. Воістину,
Аллах усе чує, все знає.

43. [Згадай, Мухаммаде], як Аллах
показав тобі уві сні, що невірних мало.
А якби Він показав тобі, що їх багато, то
твої прибічники втратили б мужність і ста-
ли б сперечатися щодо бою. Однак Аллах
примирив вас, бо Він відає про те, що в
серцях.

44. [Згадай], як Аллах, коли ви зій-
шлися, представив невіруючих вашим
очам нечисленними, і вас [теж] пред-
ставив у їхніх очах нечисленними, щоб
полагодити справу, яку вже було виріше-
но. Адже від Аллаха залежить здійснення
всіх справ.

45. О ви, хто увірував! Коли ви сходи-
теся в бою з раттю, стійко тримайтеся й
увесь час поминайте Аллаха: може, ви
доб'єтесь успіху.

46. Коріться Аллахові та Його Посла-
никові і не сперечайтесь [між собою], бо
втратите мужність і міць. Будьте терпля-
чими, позаяк Аллах – на боці терплячих.

47. Не будьте як ті, хто вийшов зі своїх осель, щоб возгордитися й похизуватися перед людьми. Вони збивають зі шляху Аллаха, але Аллах охоплює усі їхні діла.

48. [Згадай], як шайтан подав їм їхні діла в рожевому світлі і сказав: «Сьогодні ніхто з людей не переможе вас, і, воістину, я – ваш заступник». Однак коли з'явилися два загони, він повернув назад зі словами: «Я не маю нічого спільного з вами, бо я бачу те, чого не бачите ви, і я дійсно боюся Аллаха, адже Він суворий у покаранні».

49. [Згадай], як лицеміри й ті, у чиїх серцях слабка віра, говорили: «Віруючих звабила їхня релігія». Але всякий, хто покладається на Аллаха, [переконується]: Аллах – Великий, Всемудрий.

50. Якби ти бачив, як ангели заспокоюють невірних, б'ючи їх по обличчям і нижче спина [зі словами]: «Скуштуйте ж муки вогню

51. за те, що творили ваші руки, адже Аллах не кривдить [Своїх] рабів».

52. Як і вчинки родини Фир'авна і тих, що жили до них. Вони не увірували в знамення Аллаха, і Він покарав їх за гріхи. Воістину, Аллах могутній і суворий у покаранні.

53. Це – тому, що Аллах ніколи не скасовує Своїх благодіянь, зроблених людям, поки вони самі не змінять того, що в них на серці, а також тому, що Аллах усе чує і бачить.

54. Як і вчинки родини Фир'авна і тих, що жили до них. Вони вважали неправдою знамення Аллаха, і Ми покарали їх за гріхи, потопивши рід Фир'авна. Усі вони були нечестивцями.

55. Воістину, найгірші з істот для Аллаха – це ті, хто не увірував і не вірує;

56. ті, з якими ти уклав угоду, а вони щоразу цю угоду порушують, не виявляючи благочестя.

57. Якщо ти зійдешся з ними в битві, то, розтрощивши їх, розсій ними тих, хто позаду них, – може, вони схаменуться.

58. А якщо ти боїшся зради з боку людей, то відкрито розірви з ними угоду, позаяк Аллах не любить віроломних людей.

59. І нехай не думають ті, хто не увірував, що вони врятувалися. Достемено, їм не втекти.

60. Приготуйте проти них скільки можете військової сили й кінноти – ними ви

триматимете у страху ворогів Аллаха й ваших ворогів, та ще й інших, про котрих ви й не здогадуєтесь, але Аллах знає про них. І скільки б ви не витратили заради віри¹⁰, вам буде сплачено сповна і з вами не поведуться несправедливо.

61. Якщо ж вони схиляються до миру, то й ти, [Мухаммаде], схиляйся до нього й покладайся на Аллаха, тому що саме Він [усе] чує і знає.

62. Якщо ж вони захочуть обдурити тебе, то досить тобі Аллаха. Адже це Він підтримав тебе і допомогою, і віруючими,

63. серця яких він згуртував. Якби ти потратив усе, що є на землі, то не зміг би злити воєдино їхні серця, однак Аллах об'єднав їх, тому що Він – Великий, Всемудрий.

64. Пророче! Досить тобі і твоїм віруючим приборчникам Аллаха.

65. Пророче! Надихай віруючих боротися. Двадцять стійких з-поміж вас здолають дві сотні; якщо ж таких серед вас буде сотня, вони здолають тисячу невірних, бо невірні – невігласи.

66. Нині, побачивши, що ви слабкі, Аллах polegшив ваш стан. А якщо вас буде сотня стійких воїнів, то вони здолають дві сотні невірних; якщо вас буде тисяча стійких воїнів, то вони здолають дві тисячі з призову Аллаха. Адже Аллах – на боці стійких.

67. Жодному пророку не годиться мати полонених, допоки він не розіб'є вщент на землі [ворогів]. Ви прагнете земних благ, а Аллах хоче [для вас] прийдешнього життя. Аллах – Великий, Всемудрий.

68. І якби раніше не було припису Аллаха¹¹, то вас настигла б жорстока кара за те, що ви дістали¹².

69. Тож їжте те, що ви взяли як здобич¹³ дозволеним і чесним способом, і побійтеся Аллаха, позаяк Він – Всепрощаючий, Всемилосердний.

70. Пороче! Скажи тим, хто захопив бранців: «Якщо Аллах знайде у ваших серцях добрі наміри, то Він подарує вам краще, ніж відібрано у вас, і простить, бо Аллах – Всепрощаючий, Всемилосердний.

71. А якщо вони захочуть зрадити тебе, то раніше вони зрадили й Аллаха, але Він віддав їх під [твою] владу, тому що Аллах – Всезнаючий, Всемудрий.

72. Воістину, ті, хто увірував, переселився¹⁴ і не шкодував ні майна свого,

ні життя свого заради віри¹⁵, а також ті, хто дав притулок і допоміг їм¹⁶, – вони і є помічники один одному. Тим же, хто увірував, але не переселилися, не буде від вас ніякої допомоги, поки вони не переселяться. Коли ж вони попросять у вас допомоги у справах віри, то вам слід допомогти, якщо це не спрямовано проти людей, з яким ви маєте угоду. Адже Аллах бачить те, що ви робите.

73. Ті, хто не увірував, допомагають один одному. І якщо ви не будете робити

[так само], то запанує на землі колотнеча і великий безлад.

74. А ті, хто увірував, переселився й боровся заради віри¹⁷, і ті, хто дав їм притулок і підтримав їх, – справжні віруючі. На них чекає прощення і щедра доля¹⁸.

75. Ті, хто увірував пізніше, переселився й боровся разом із вами¹⁹, належать до вас. [Однак, кривні] родичі ближче один одному, відповідно до (Святого) Письма Аллаха. Воістину, Аллах знає про все суще.

КОРАН. СУРА ІХ: СПОКУТА МЕДИНСЬКА²⁰, 129 АЯТІВ

1. Дозволено вам Аллахом і Його Посланником відректися від угоди, яку ви уклали з язичниками²¹.

2. Тож мандруйте²² по землі протягом чотирьох місяців. І знайте, що ви не здатні послабити [міць] Аллаха і що Аллах зганьбить невірних.

3. У день Великої прощі²³ до людей [прийде] звістка від Аллаха і Його Посланника, що Аллах, а також Його Посланник відступаються від язичників. Якщо ви покаєтесь, то тим краще для вас. Якщо ж ви відвернетесь²⁴, то знайте, що вам не послабити Аллаха. «Порадуй» же, [Мухаммаде], невірних звісткою про болісне покарання,

4. крім тих язичників, з якими ви уклали угоду і потім вони ні в чому її не порушили і нікого не підтримували проти вас. Тож дотримуйтеся угоди з ними до зумовленого терміну. Достоту, Аллах любить богобоязливих.

5. Коли ж закінчаться [чотири] священні місяці, вбивайте язичників, де б ви їх не заставали, хапайте їх у полон, осаджайте у [фортецях] і влаштовуйте проти них усілякі засідки. Якщо ж вони покаються, будуть вистоювати молитву, роздавати пожертви, то нехай собі йдуть своїм шляхом, адже Аллах – Усепрощаючий, Всемилосердний.

6. Якщо ж який-небудь язичник попросить у тебе притулку, пожалій його, щоби він міг почути слово Боже. Потому вкажи йому на безпечне місце, позаяк вони²⁵ – невігласи.

7. Яка може бути у язичників угода з Аллахом та Його Посланником? Хіба що з тими, з ким ви уклали угоду біля Священної Мечеті. Допоки вони Були чесними з вами, будьте і ви відвертими з ними. Аллах любить богобоязливих!

8. Тож яка? Бо якщо вони візьмуть верх над вами, то знехтують будь-якою клятвою чи угодою. Вони догоджають вам своїми вустами, а їхні серця відмовляють, і більшість із них – розпусники.

9. Вони заплатили за знамення Аллаха мізерну плату і схибили з Його шляху. Препогано те, що вони роблять!

10. Вони нехтують щодо правдивого будь-якою клятвою чи угодою. Вони – зловмисники.

11. А якщо вони покаються, вистоять молитву і дадуть пожертву, то вони – брати ваші по вірі. Отак Ми роз'яснюємо знамення для тямущих людей!

12. Якщо ж вони, уклавши угоду, порушать свої клятви і паплюжитимуть вашу релігію, то воюйте з керманічами невір'я, – адже для них не існує клятв, – можливо, це їх вгамує!

13. Невже ви не воюватимете з людьми, які порушили свої клятви і намірялися вигнати Посланника? Вони ж першими почали. Невже ви боїтеся їх? Адже вам слід більше боятися Аллаха, якщо ви віруючі.

14. Воюйте з ними. Аллах покарає їх вашими руками, зганьбить їх, допоможе вам проти них. Адже Він зцілює серця людей віруючих

15. і вгамовує гнів в їхніх серцях. Аллах прощає, кого захоче, бо Він – Усезнаючий, Всемудрий!

16. Невже ви думали, що Аллах покине вас, не розпізнавши з-поміж вас тих, хто старався і не брав собі друзів, окрім Аллаха, Його Посланника та правовірних? Адже Аллах знає про те, що ви робите!

17. Не годиться язичникам бувати в мечетях Аллаха, свідчачи про невір'я проти самих себе. Марні їхні дії, і вічно перебувають вони у вогні!

18. Тільки той може бувати в мечетях Аллаха, хто увірував в Аллаха та в останній день, правив молитву, давав пожертву і не боявся нікого, крім Аллаха, – може, такі виявляться на праведному шляху!

19. Невже напоїти прочанина та відвідати Заборонну мечеть, на вашу думку, те саме, що й увірувати в Аллаха та в останній день і боротися заради віри²⁶? Нерівні такі перед Аллахом, бо Аллах не веде праведним шляхом нечестивців!

20. Ті, хто увірував, переселився й борювався заради віри, не шкодуючи ні свого майна, ні своїх душ, – вище на [цілий] щабель в Аллаха: за ними – успіх.

21. Господь їхній радує їх Своєю милістю, благоволінням і садами, де для них вічна благодать,

22. де вони перебувають навіки. Адже в Аллаха – велика винагорода!

23. О ви, хто увірував! Не беріть своїх батьків і братів друзями, якщо вони полюбили невір'я більше віри. А хто з вас бере їх у друзі, ті – несправедливі.

24. Скажи: «Якщо ваші батьки, сини, брати, ваш чоловік та жінка, родина, набуте майно, торгівля, занепаду якої ви боїтеся, та милі вам оселі дорожчі вам, ніж Аллах, Його Посланник та боротьба заради віри, то почекайте, поки прийде Аллах зі Своїм повелінням. Адже Аллах не веде праведним шляхом нечестивців!

25. Аллах вже допоміг вам у багатьох

місцях і в день Хунайна²⁷, коли ви переоцінили власну численність. Однак вона вам нічим не допомогла, і стала тісною для вас земля, хоча й залишалася просторою. І ви накивали п'ятами.

26. Потім Аллах вселив спокій у Свого Посланника та у віруючих, послав у поміч вояків, яких ви не бачили²⁸, і покарав тих, хто не вірував. Отаке – воздаяння невірним!

27. А вже потім пробачить Аллах тих, кого захоче: бо Аллах – Всепрощаючий, Всемилолюбивий!

28. О ви, хто увірував! Достоту язичники – погань. Нехай же вони не наближаються до Священної мечеті після цього року! А якщо ви боїтеся злиднів, то збагатить вас Аллах від Своїх щедрот, якщо побажає. Воістину, Аллах – Всезнаючий, Всемудрий!

29. Воюйте з тими з-поміж людей (Святого) Письма, хто не вірує в Аллаха та в останній день, не вважає недозволеним те, що заборонив Аллах та Його Посланник, і не підкоряється істинній релігії, допоки вони власноручно й принижено не платитимуть джиз'ю²⁹.

30. І сказали іудеї: «Узайр³⁰ – син Аллаха». І сказали християни: «Месія – син Аллаха». Ці слова в їхніх вустах схожі на слова тих, хто раніше не вірував. Нехай погубить їх Аллах! Як же вони заблукали!

31. Не Аллаха, а своїх духівників і ченців, а також Месію, сина Мар'ям, вони мають за Господа свого. А їм повелівалося поклонятися тільки єдиному Богові, крім якого немає жодного іншого божества. Хвала Йому, Він вище тих, кого вони долучають Йому у спільники!

32. Вони хочуть загасити Аллахове світло своїми вустами, проте Аллах безупинно дарує Своє світло, дарма що його не переносять язичники.

33. Він – Той, Хто відрядив Свого Посланця з прямим дороговказом та істинною вірою, щоби вознести її над усіма віруваннями, дарма що то не до вподоби язичникам.

34. О ви, хто увірував! Чимало священиків і ченців кривдою зажирають майно людей і відхиляють Аллахові стезі. А тих, хто накопичує золото і срібло й не витрачає його заради віри³¹, – «потіш» звісткою про жорстоку кару

35. в той день, коли у вогні геєни [багатство] те буде розпчене і будуть затавровані ним їхні чола, боки та спини! [І буде сказано:] «Ось що ви собі накопичили. Тож скуштуйте те, що ви назбирали!»

36. У той день, коли Аллах сотворив небеса й землю, у (Святому) Письмі Він визначив число місяців у дванадцять. Із них – чотири священні: це – несхибна віра. Тож не завдавайте протягом них самі собі зла та воюйте гуртом з язичниками, як вони всі воюють із вами. І знайте, що Аллах – з богобоязливими!

37. Перенесення священності місяців на інший термін³² – тільки посилює невір'я; ним уводять в оману невір'ючих. Вони дозволяють таке в один рік і забороняють в інший, аби узгодити з тим урівняти з тим числом, яке заборонив Аллах. Відтак вони дозволяють те, що заборонив Аллах. Їм видаються благими їхні ганебні справи, однак Аллах не веде прямою дорогою невірних!

38. О ви, хто увірував! Чому, коли говорять вам: «Виступайте заради віри³³», ви ніби приростаєте до землі? Невже ви задоволені тутешнім життям більше ніж прийдешнім? Адже втіхи ближнього життя в порівнянні з майбутнім – мізерні.

39. Якщо ви не виступите, Аллах вас тяжко покарає й замінить вас іншими людьми. А ви не заподієте Йому ніякої шкоди: адже Аллах могутній над усім сущим!

40. Якщо ви не допомагаєте [пророкові], то йому вже допоміг Аллах, коли його вигнали ті, хто не вірував, коли він був одним із двох³⁴. Вони обидва були в печері, коли він сказав своєму супутникові: «Не горюй, адже Аллах – з нами!» І вселив Аллах у нього впевненість і підкріпив його вояками, яких ви не бачили, і зробив слово тих, хто не вірував, нижчим, тоді як слово Аллаха – вищим: воістину, Аллах – Усеомгутній, Всемудрий!

41. Виступайте, легко вам це чи важко, і заповзятю боріться і майном, і душами своїм заради віри³⁵! Так буде краще для вас, аби ви знали!

42. Якби зиск був поруч, а дорога близькою, вони неодмінно пішли б за тобою. Але відстань здалася їм далекою, і вони будуть клястися Аллахом: «Якби ми могли, то вийшли б разом із вами!» Вони

тільки гублять самі себе, бо Аллах знає, що вони безперечно брешуть.

43. Нехай Аллах простить тобі, [Мухаммаде]! Чому ти дозволив їм [залишитися] перш ніж тобі стало ясно, хто говорив правду, а хто брехав?

44. Ті, хто вірує в Аллаха й у Судний день, не запитують у тебе дозволу на те, щоб настійливо боротися, жертвуючи своїм майном і не шкодуючи життя. Адже Аллах знає, хто богобоязливий. 45. У тебе просять дозволу [не виступати в похід тільки] ті, хто не вірує в Аллаха й у Судний день і в чиїх серцях – сумнів³⁶. І через свою непевність вони розгублені.

46. Якби вони хотіли виступити в похід, то приготували б військове спорядження. Однак Аллах не захотів відправити їх у похід, затримав³⁷, і їм було сказано: «Зоставайтеся з тими, хто залишається [вдома]».

47. Якби вони виступили разом із вами, то тільки додали б безладдя, проникнули б у ваші лави, бажаючи посіяти між вами розбрат. Адже серед вас є такі, хто прислухається до них. Однак Аллах знає про негідників.

48. Вони й раніше прагнули до колотнечі, подаючи тобі справи в перекрученому вигляді, поки не постала істина і не виявилось повеління Аллаха, хоча це і було їм не до вподоби.

49. Серед них є й такі, хто повторює: «Дозволь мені [залишитися] та не спокушай мене!» Та хіба ж вони вже не впали у спокусу? Геєна неминуче поглине невірних.

50. Якщо тобі випаде благо, це засмучує їх. Коли ж тебе спіткає лихо, вони говорять: «Ми вже завчасно потурбувалися про себе» – і щасливі відходять.

51. Скажи, [Мухаммаде]: «Нас спіткає лише те, що призначив Аллах. Він – наш заступник. Тож нехай [тільки] на Аллаха покладаються віруючі».

52. Скажи [Мухаммаде]: «Невже ви розраховуєте на те, що нам випаде щось інше, крім одного з двох благ?³⁸ А ми сподіваємося, що Сам Аллах замучить вас покаранням або ж нашими руками? Тож, вичікуйте, – ми теж чекаємо разом з вами».

53. Скажи: «Витрачатимете ви добровільно чи примусово – вам не зарахується, бо ви були нечестивцями».

54. Їхні витрати не буде зараховано тільки тому, що вони не вірують в Аллаха і Його Посланника, приходять на молитву поқволом та витрачають зневажливо.

55. Нехай не зваблюють тебе ні їхнє майно, ні їхні діти. Аллах хоче тільки покарати їх ними на цьому світі, щоби вони пішли на той світ невірними.

56. Вони³⁹ клянуться Аллахом, що вони дійсно ваші, однак вони чужі, – вони тільки бояться.

57. Якби вони знайшли притулок, пещеру або укриття, то стрімголов кинулися б туди.

58. Серед лицемірів є такі, хто обмовляє тебе через милостиню. Якщо ж їм перепаде що-небудь із неї, вони раді; а якщо ж не перепаде, то вони гніваються.

59. А якби вони задовольнялися тим, що дарував їм Аллах та Його Посланник і сказали б: «Досить нам Аллаха. Він дарує нам від Своїх щедрот, і Його Посланник. Адже ми прагнемо тільки до [милості] Аллаха!»

60. Милостиня – тільки для бідних, злидарів та її збирачів, чії серця співчутливі, для викупу невільників, для підтримки боржників, на справи в ім'я Аллаха та для подорожан. Така Аллахова настанова, а Аллах – Усезнаючий, Всемудрий.

61. Серед лицемірів є й такі, котрі ображають Пророка та стверджують: «Він – вухо»⁴⁰. Скажи: «Вухо тільки для вашого блага. Він вірує в Аллаха і вірить правдивим». А милість – для тих із вас, хто увірував. На тих же, хто ображає Аллахового Посланця, чекає тяжка кара.

62. Вони клянуться перед вами Аллахом, щоби умилюстити вас! Але краще б їм, якщо тільки вони вірують, умилюстити та Аллаха і Його Посланника.

63. Хіба вони не знали, що на тих, хто протистоїть Аллахові та Його Посланникові, чекає вогонь геєни, щоби вони залишилися там навіки? Це – велика ганьба.

64. Лицеміри остерігаються, аби на них не було наслано суру, яка сповістила би [віруючих] про те, що в їхніх серцях. Скажи, [Мухаммаде]: «Що ж, глузуйте! Аллах розкриє те, чого ви побоюєтесь».

65. Якщо ж ти їх запитаєш, вони, звісно, скажуть: «Ми тільки базікали й потішалися». Запитай: «Чи не над Аллахом, Його знаменнями та Його Посланником ви глузували?»

66. Не вибачайтеся. Ви відступилися від віри, після того як прийняли її. Якщо Ми й простимо одних із вас, то покараємо інших за те, що вони були грішниками».

67. Лицеміри та лицемірки схожі поміж собою: закликають до огудного й утримують від благого а також затискують свої руки⁴¹. Вони забули Аллаха, тож і Він забув про них. Достеменно, лицеміри – нечестивці!

68. Лицемірам, лицеміркам та невірним Аллах обіцяв вогонь геєни. Вони перебувають там довічно: така з ними розплата! Аллах прокляв їх; на них чекає вічне покарання, –

69. таке ж як і було тим, хто жив до вас. Вони були могутнішими від вас, мали більше майна та дітей, утішалися своєю долею. Ви теж утішалися вашою долею, як і ті, хто жив до вас. Ви марнословите так само, як марнословили й ті. Зійшли намарне їхні діяння і в цьому житті, і в прийдешньому, і зазнали вони збитку!

70. Невже до них не дійшла звістка про тих, хто жив доводго до них, – про народ Нуха, адитів і самудян, народ Ібрагіма, мешканців Мад'яна та зруйнованих міст⁴²? До них приходили посланники з ясними знаменнями. Аллах не збирався карати їх, але вони самі покарали себе.

71. Віруючі, як чоловіки, так і жінки, – друзі один одному: вони призивають до схвалюваного і відговорюють від огудного, вистоюють молитву, дають пожертву, підкоряються Аллахові та Його Посланникові. Аллах змилюститись над ними: адже Аллах – Великий, Всемудрий.

72. Аллах обіцяв віруючим чоловікам і жінкам райські сади, де внизу течуть ріки, та пречудові оселі в садах вічності. Вони перебувають там назавжди. А милість Аллаха – більша. Це – великий здобуток.

73. Пророче! Не шкодує сил у боротьбі з невірними та лицемірами і будь нещадний до них. Їхнім притулком стає пекло, а це лиха доля.

74. Вони клянуться Аллахом, що нічого не говорили, тоді як вони виголошували слова невір'я та відрікалися від віри після навернення в іслам. Вони замислювали те, чого їм не вдалося раніше. Їм ні на що скажитися, крім як на те багатство, яким їх обдарував Аллах та Його Посланник від Своїх щедрот. Тож якщо вони покаються,

їм же буде краще. А якщо знехтують [каяттям], то Аллах відплатить їм болісним покаранням у цьому світі й у прийдешньому. Немає їм на землі ні заступника, ні побратима.

75. Серед лицемірів є й такі, котрі клялися Аллахові: «Якщо Він обдарує нас від Своїх щедрот, то ми всенеодмінно роздаватимемо милостиню і станемо праведниками».

76. Коли ж Він дарував їм від Своїх щедрот, вони ставали скупими, сторонилися й цуралися⁴³.

77. За те, що лицеміри порушили дану Аллахові обіцянку, за те, що вони брехали, Він вселив у їхні серця лицемірство до того самого дня, коли вони постануть перед Ним.

78. Невже вони не знали, що Аллахові відомі їхні таємниці, їхні бесіди нишком, що Аллах відає про все потаємне?

79. Вони глузують над тими віруючими, хто щедро роздає милостиню, та тими, хто знаходить, що подати лише з власних зусиль. І кепкують над ними, та Аллах ще поглузує з них і буде їм болісна кара!

80. Проситимеш для них прощення чи не проситимеш, якщо навіть попросиш для них прощення сімдесят разів, нізащо не простить їх Аллах, тому що вони не вірували в Нього та Його Посланника, а Аллах не веде прямим шляхом грішників.

81. Ті, хто залишився⁴⁴, тішилися з того, що сидять позаду Посланника Аллаха. Їм було гидко боротися в ім'я Аллаха, ризикуючи своїм майном і життям. Вони говорили: «Не виступайте в похід у таку спеку». Скажи їм: «Вогонь геєни набагато пекучіший». Якби ж вони розуміли!

82. Тож нехай посміються трохи, бо ще наплачуться вони вдосталь у кару за те, що вони заслужили!

83. А якщо Аллах поверне тебе до якої-небудь їхньої громади, і вони попросять у тебе дозволу виступити, відповідай: «Ви ніколи не виступите зі мною в похід і нізащо не станете боротися разом зі мною проти ворога. Адже ви з самого початку захотіли пересидіти. Тож відсиджуйтеся разом із тими, хто залишився».

84. Ніколи не молися за жодного з них, як той помре, і не стій над його могилою. Адже вони не вірували в Аллаха та Його Посланника й померли нечестивцями.

85. Нехай не причаровують тебе їхнє майно та діти. Аллах хоче тільки покарати їх ними на цьому світі, щоб душі покинули їх у невір'ї.

86. Коли була зіслана сура: «Віруйте в Аллаха і боріться разом з Його Посланником», то заможні з них почали просити тебе звільнити їх⁴⁵ зі словами: «Облиш нас, ми будемо з тими, хто залишився».

87. Вони були раді опинитися серед тих, хто залишився. Їхні серця запечатано, а вони [того] не розуміють.

88. Однак Посланник і ті, хто увірував разом із ним, воювали, жертвуючи своїм майном і ризикуючи життям. Для них чекає всіляка благодать, вони будуть щасливцями.

89. Аллах приготував для них сади, де внизу течуть ріки. Вони перебувають там вічно. Це – великий здобуток!

90. Ті з бедуїнів, хто вибачався, прийшли, щоб ти дозволив їм⁴⁶, і залишилися ті з них, хто зводив наклеп на Аллаха та Його Посланника. Тож настигне тих, хто не увірував, болісна кара!

91. На немічних, хворих і тих, кому нічого витратити, немає гріха, якщо вони щирі перед Аллахом та Його Посланником. Немає підстав дорікати тим, хто робить добро: адже Аллах – Усепрощаючий, Всемилосердний.

92. [Немає гріха] також на тих, хто прийде до тебе з проханням, щоб ти виправив їх. Скажи: «Ні на чому мені вас виправити». Вони залишають тебе з повними сліз очима, засмучені тим, що їм нічого витратити⁴⁷.

93. Заслужують на докір тільки ті, хто просить тебе звільнити їх⁴⁸, а самі – багаті. Вони були б раді опинитися серед тих, хто залишився. Аллах наклав на їхні серця печатку, так що вони не знають.

94. Коли ви повернетесь⁴⁹, вони почнуть вибачатися. Скажи, [Мухаммаде]: «Не вибачайтеся, ми нізащо не повіримо вам. Аллах уже повідав нам звістки про вас. Аллах та Його Посланник побачать ваші діла. А потім вас буде повернено до Того, Хто відає про потаємне і явне. І тоді Він повідомить вам про те, що ви накоїли».

95. Вони почнуть вам клястися Аллахом, коли ви повернетесь до них⁵⁰, щоб ви облишили їх. Тож відверніться від них,

бо вони мерзотні, а притулком їм буде пекло, тому що вони того заслужили.

96. Вони почнуть вам клястися, щоб ви були прихильними до них. Але якщо навіть ви будете вдоволені ними, то все рівно Аллах не буде задоволений нечестивцями.

97. Бедуїни – найупертіші в невір'ї та лицемірстві і найбільш неохочі визнавати приписи, зіслані Аллахом Своему Посланникові. Однак Аллах – Всезнаючий, Всемудрий.

98. Серед бедуїнів є такі, хто вважає витрати⁵¹ за податок. І Вони вичікують для вас [несприятливих] поворотів долі. Тож спіткають їх [самих] примхи долі! Адже Аллах усе чує, усе знає.

99. Серед бедуїнів є й такі, котрі вірують в Аллаха, у Судний день і вважають, що те, що вони витрачають, наблизить їх до Аллаха і [пошле їм] благословення Посланника. Знайте, що так воно і є: для них це – засіб наближення [до Аллаха]. Аллах осінить їх Своєю милістю, бо Аллах – Усепрощаючий, Всемилосердний.

100. Перші з мугаджирів⁵² та ансарів⁵³, що випередили інших, і ті, хто пішов слідом за ними, благоденствують. Аллах задоволений ними, а вони задоволені Аллахом. Він підготував для них райські сади, де внизу течуть ріки. Вони перебувають там вічно. Це і є великий здобуток!

101. З-поміж вашого оточення, бедуїнів і жителів Медини є лицеміри, вперті у [своєму] лицемірстві. Ти, [Мухаммаде], не розпізнаєш їх, Ми ж знаємо їх [добре] і покараємо подвійно⁵⁴. А потім їх [ще] буде жорстоко покарано.

102. Інші люди визнали власні гріхи. Вони змішували справи праведні з іншими – лихими. Можливо, Аллах простить їх, адже Аллах – Усепрощаючий, Всемилосердний.

103. Бери з їхнього майна пожертвування, щоб очистити та виправдати їх. Молися за них, позаяк твої молитви – заспокоєння для них, адже Аллах усе чує, все знає.

104. Невже вони не знають, що тільки Аллах може прийняти покаяння від Своїх рабів і взяти милостиню, бо Аллах – Усепрощаючий, Всемилосердний?

105. Скажи: «Дійте, адже Аллах, Його Посланник і віруючі побачать ваші діяння. Ви постанете перед Тим, Хто відає про

потаємне і явне. І він возвістить вам про ваші діла».

106. Є й такі, хто змушений чекати на повеління Аллаха: Він або покарає їх, або подарує їм прощення, тому що Аллах – Усезнаючий, Всемудрий.

107. Ті ж, хто влаштував мечеть наперекір, з невір'я, задля розколу серед правовірних, аби чатувати на тих, хто раніше воював проти Аллаха та Його Посланця, неодмінно будуть клястися: «Ми хотіли тільки добра». Проте Аллах свідчить, що вони брешуть.

108. Не стій там ніколи. Тобі достойніше вистоювати молитву в тій мечеті, що з першого дня заснована на побожності. В ній – люди, котрі хочуть очиститися. Воістину, Аллах любить тих, хто очищається.

109. То хто кращий – той, хто звів свій храм зі страху перед Аллахом та з Його благовоління, чи той, хто спорудив його на самому крутосхилі крихкого берега і звалився разом із ним у пекельний вогонь? Аллах же не веде прямим шляхом нечестивців.

110. Будівля, яку вони⁵⁵ спорудили, завжди буде [джерелом] сумніву в їхніх серцях, допоки серця тії не розірвуться. Аллах – Знаючий, Всемудрий.

111. Аллах купив у віруючих їхні душі та майно в обмін на рай. І вони воюватимуть заради віри, убиватимуть і будуть гинути. Така Його істинна обітниця в Торі, Євангелії та Корані. А хто вірніший своїй обітници, ніж Аллах? Тож утішайтесь торгом, який ви здійснили з Ним, бо то великий здобуток.

112. На тих, хто кається, поклоняється, восхваляє, мандрує⁵⁶, б'є поклони до ллиць, спонукає до добра й утримує від зла, дотримується приписів Аллаха, [чекає винагорода]. Тож порадууй, [Мухаммаде], віруючих.

113. Ні Пророку, ні віруючим не личить просити прощення для язичників, навіть якщо це родичі, після того, як вони переконалися, що їм доведеться горіти в пекельному вогні.

114. Ібрагім же прохав про прощення свого батька тільки тому, що дав йому обіцянку. Коли ж Ібрагім переконався, що його батько – ворог Аллахові, Він відрікся від нього. Воістину, Ібрагім був смиренним, м'якосердим.

115. Аллах не введе в оману людей, яким Він указав прямий шлях, допоки не роз'яснить їм, чого варто остерігатися. Аллах відає про все суще.

116. Аллахові належить влада над небесами та землею. Він воскрешає й умертвляє, і немає у вас, окрім Аллаха, ні покровителя, ні заступника.

117. Аллах простив Пророка, мугаджирів та ансарів, які пішли за Ним у лиху годину, після того як серця деякого із них ледве було не відхилилися. Потім Він пробачив їм, адже Він – Жалісливий, Милосердний до них.

118. [Він простив] і тих трьох, що відстали⁵⁷. Коли ж земля при всій її ширині стала тісною для них, а серця їхні стиснулися [від страху], вони подумали, що немає їм притулку від [покарання] Аллаха, крім як у Нього самого. Потім Він простив їх, щоб вони покаялися, бо Аллах – Усепрощаючий, Всемилосердний.

119. О ви, хто увірував! Побійтеся Аллаха і будьте з правдивими.

120. Не варто було жителям Медини та бедуїнам, що мешкали навколо, відставати від Посланника Аллаха і піклуватися тільки про себе, а не про нього. І це при тому, що їх не спіткали ні спрага, ні страждання, ні голод на стежі Аллаха. Вони не ступили ані кроку, що викликав би гнів невірних; якого би збитку не завдав би їм ворог, він зарахується їм як добра справа. У Аллаха не загубиться винагорода благодійників.

121. Скільки б вони не витрачали – мало чи багато, яку б долину не перетинали, їм

це записується, щоб Аллах винагородив їх кращим, аніж зробили вони.

122. Віруючим не слід виступати всією громадою. Чому б не послати з кожної групи по загону, щоб вони пізнавали релігію і після повернення перестерігали своїх людей? Може, вони почнуть остерігатися.

123. О ви, хто увірував! Воюйте з невірними сусідами. Нехай вони переконуються у вашій непохитності. Знайте, що Аллах – на боці набожних.

124. Як тільки посилається яка-небудь сура, дехто з невірних запитує: «У кого з вас ця сура посилила віру?» Ті ж, хто увірував, зміцнюються у вірі й радіють.

125. А тим, у чийх серцях хвороба⁵⁸, нова сура лише додає нечисті та примножує її, так що вони помирають невірними.

126. Невже вони не бачать, що їм випадає іспит один раз чи двічі щороку? І навіть потому вони не каються і не задумуються.

127. Коли посилається яка-небудь сура, вони⁵⁹ переглядаються, й питають: «Чи бачить вас хто-небудь?». Потім вони відвертаються. Аллах відвернув їхні серця⁶⁰ за те, що вони нічого не розуміють.

128. До вас прийшов Посланник з-поміж вас самих. Гірко йому те, що ви грішите. Він уболіває за вас, жалісливий, милосердний він до віруючих.

129. А якщо вони⁶¹ цуратимуться⁶², скажи: «Досить мені Аллаха! Не існує жодного іншого божества, крім Нього. На Нього я покладаюся, тому що Він – Господь Великого престолу».

¹ Фрагмент із повного перекладу тексту Корана, що публікується протягом 2002–2005 років у різних періодичних виданнях («Східний світ», «Сходознавство», «Ятрань»).

² Істину й неправду.

³ Тобто Коран.

⁴ до ворожнечі з віруючими.

⁵ за подібні дії.

⁶ Тобто Мухаммаду.

⁷ Істини від неправди.

⁸ Від Медини.

⁹ Абу Суф'яна.

¹⁰ Поширена коранічна ідіома; дослівно: «на шляху Аллаха».

¹¹ Про дозвіл здобичі й полонених.

¹² Викуп за полонених.

¹³ При Бадрі.

¹⁴ З Мекки до Медини.

¹⁵ Коранічна ідіома, що дослівно означає «на шляху Аллаха».

- ¹⁶ Тобто мугаджирам.
- ¹⁷ Дослівно: «на шляху Аллаха».
- ¹⁸ У прийдешньому житті.
- ¹⁹ Заради віри.
- ²⁰ Єдина сура Корану, що починається без *басмалі*. На думку одних дослідників, так сталося тому, що вона є продовженням попередньої сури, інші вважають, що вона є, власне, прокляттям ворогам пророка – язичникам.
- ²¹ В тому разі, якщо вони порушили її.
- ²² Звернення до невірних.
- ²³ Тобто день жертвоприношення.
- ²⁴ від Аллаха та Посланника.
- ²⁵ Тобто невірні.
- ²⁶ Дослівно: «на шляху Аллаха».
- ²⁷ Йдеться про перемогу мусульман при Бадрі (Бадр Хунайн)
- ²⁸ Тобто ангелів.
- ²⁹ *Джиз'я* – подушний податок, який платили іновірці в мусульманських державах, що був фактично викупом за збереження життя при завоюванні.
- ³⁰ *Узайр* (Езра) – один з іудейських пророків. Оголосивши його сином Аллаха, іудеї, згідно мусульманським переказам, учинили тим самим злочин проти істинного єдиногобожжя.
- ³¹ Коранічна ідіома, що буквально означає: «на шляху Аллаха».
- ³² Так тлумачать лексему *nasī'* екзегети, а також В.Гіргас [с. 795].
- ³³ Буквально: «на шляху Аллаха».
- ³⁴ Мухаммад та Абу Бакр.
- ³⁵ Буквально: «на шляху Аллаха».
- ³⁶ у вірі.
- ³⁷ у Медині.
- ³⁸ За екзегезою, йдеться про перемогу або мученицьку смерть, проте останнє вважається кращим [див., наприклад: Ібн ал-Хатиб, 231]
- ³⁹ Тобто лицеміри.
- ⁴⁰ Закиди у вистежуванні.
- ⁴¹ Від витрат заради віри та на пожертви [Табарі].
- ⁴² Содом і Гоморри.
- ⁴³ виконання даних обіцянок.
- ⁴⁴ в Медині.
- ⁴⁵ Від участі в поході.
- ⁴⁶ не брати участі в поході.
- ⁴⁷ На боротьбу заради віри.
- ⁴⁸ від походу.
- ⁴⁹ з походу.
- ⁵⁰ з походу.
- ⁵¹ На боротьбу заради віри.
- ⁵² Ті, хто переселився з Мекки до Медини.
- ⁵³ Мн. від *насир* – «помічник». Мешканці Ясриба (Медини) з племен *авс* та *хазрадж*, котрі в 622 р. уклали угоду з Мухаммадом, визнавши його своїм верховним вождем та віровчителем. Йому та *мугаджирам* було надано матеріальну підтримку та право поселитися в їхньому місті.
- ⁵⁴ За життя та по смерті.
- ⁵⁵ Лицеміри.
- ⁵⁶ І.Ю. Крачковський подає у коментарі: «традиційне розуміння – ‘ті, хто тримає піст’; можливо, ‘мандрівні монахи’; можливо, помилка – *as-sābiḥūna*» [Коран, с. 554].
- ⁵⁷ Дорогою під час походу на Табук.
- ⁵⁸ Тобто невір'я.
- ⁵⁹ Невірні.
- ⁶⁰ Від істинної віри.
- ⁶¹ Мекканські многобожники.
- ⁶² твого віровчення.

ЛІТЕРАТУРА

Табарі – *Aṭ-Ṭabarī, Abū Ġa'far Muḥammad ibn Ġarīr. Ġāmi' al-bayān 'an ta'wīl ayy al-Qur'ān* / Hazzaba-hu wa-qarraba-hu *Ṣalāḥ 'Abd al-Fattāḥ al-Ḥālīdī. Ṭab'ah 1. Dimašq: Dār al-Qalam; Bayrūt: ad-Dar aš-Šāmiyah. – Mğ.1–12 (mğ. 12. – 1997).*

Ібн ал-Хатиб – *Ibn al-Ḥaṭīb. 'Afsaḥ at-Tafāsīr. – Ṭab'a 6. – Al-Maṭba'a al-miṣriya wa-maktabatu-hā, bidūn ta'rīḥ.*

Ібн Кясір – *Ibn Kaṣīr, 'Imād ad-Dīn 'Ismā'il 'bn 'Umar al-Qurayšī aš-Šāfi'ī. Tafsīr al-Qur'ān al-'azīm* / Haqqaqa-hu wa-harraḡa nuṣūṣa-hu wa-dabaṭa-hu *Ḥassān al-Ġibālī. – Ar-Riyād: Bayt al-'Afkār ad-duwalīya li-n-našr wa-t-tawzī', 1420/1999.*

Ibn Manẓūr. Lisān al-'arab. – 6 mğld. – Al-Qāhira: Dār al-Ma'ārif, bidūn ta'rīḥ.

Белл Р., Уотт У.М. **Коранистика: введение** / Пер. с англ. СПб: «Издательство “Диля”», 2005.

Гиргасъ В. Словарь къ арабской хрестоматии и Корану. Казань, 1881.

Коран / Пер с араб. и коммент. *Д.Н. Богуславского. Стамбул, 2001.*

Коран / Пер. и комментарии *И.Ю. Крачковского* / Редактор В.И. Беляев. Предисловие П.А. Грязневича. 2-е изд. Москва, 1986.

Коран / Пер. с араб. и коммент. *М.-Н. Османова. 2-е издание. Москва, 1999.*

Коран. Сура IV: “Жінки” / Передмова, переклад та коментарі *Рибалкіна В.С. // Ятрань, 2002 (№2), С.74–106.*

Коран / Дослідження, переклад з арабської (фрагмент), коментарі *В.С. Рибалкіна. – Київ: Стилос, 2002.*

Коран. Сура XI: “Туд” / Переклад з арабської та коментарі *Рибалкіна В.С. // Східнознавство, 2004, № 23–24, С. 97–112.*

Коран. Сура XII: “Йусуф” / Вступна стаття, переклад з арабської та коментарі *Рибалкіна В.С. // Східний світ, 2004а, № 2, С. 78–89.*

Коран. Сура XIII: “Грім” / Переклад з арабської та коментарі *Рибалкіна В.С. // Східний світ, 2004б, № 4, С. 147–148.*

Коран. Сура V: “Стіл” / Переклад з арабської та коментарі *Рибалкіна В.С. // Східнознавство, 2004в, № 27–28, С. 97–114.*

Коран. Сура VI: “Худоба” / Переклад з арабської та коментарі *Рибалкіна В.С. // Східний світ. № 1, 2005, С. 152–164.*

Коран. Сура VII: МУРИ / Переклад з арабської та коментарі *В.С. Рибалкіна // Східний світ, 2005, № 2, С. 128–141.*

Крымский А.Е. История мусульманства. Изд. 3-е. М.-Жуковский: Кучково поле, 2003.